

Наталія Мелєксцева

ORCID 0000-0003-0330-2920,

кандидат філологічних наук, доцент,

завідувач кафедри теорії та методик початкової освіти,

Кам'янець-Подільський національний

університет імені Івана Огієнка

СУЧАСНА УКРАЇНЬСЬКА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті описано особливості формування національної ідентичності молодших школярів засобами сучасної української літератури для дітей. Обґрунтовано її виховний потенціал як ефективного засобу засвоєння національних цінностей, традицій, мови та культурної спадщини, здійснено аналіз творів українських дитячих авторів, що сприяють формуванню національної ідентичності дітей молодшого шкільного віку. Встановлено, що цілеспрямоване використання сучасної української літератури для дітей забезпечує гармонійний розвиток особистості дитини та зміцнює її належність до української нації.

Ключові слова: національна ідентичність, національно-патріотичне виховання, сучасна українська література для дітей, молодші школярі, початкова школа.

Постановка проблеми. Сучасні виклики, зумовлені суспільно-політичними подіями, воєнною агресією проти України та глобальними процесами культурної інтеграції, актуалізують питання формування національної ідентичності дітей молодшого шкільного віку. Відповідно до «Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року» усвідомлення дітьми своєї належності до української нації, шанування державних символів, мови, традицій, історичної пам'яті є необхідною умовою стабільного розвитку й безпеки держави. Саме через виховання в молодших школярів відчуття причетності до української культурної спільноти, через засвоєння морально-ціннісних орієнтирів, базованих на ідеалах свободи, гідності, соборності, формується національно свідомою особистість [страт].

Ці завдання безпосередньо узгоджуються з положеннями Концепції національно-патріотичного виховання, метою якої є «становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста й демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції» [Конц]. Відтак формування національної ідентичності молодших школярів розглядаємо як складник процесу національно-патріотичного виховання, що ґрунтується на духовно-моральних цінностях українського народу й сприяє утвердженню національної самобутності.

На важливості національно-патріотичного виховання особистості наголошено й у Концепції Нової української школи, яка конкретизує мету повної загальної середньої освіти як виховання «патріота з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини» [КНУШ, с. 5].

Отже, початкова школа є ключовим освітнім середовищем, в якому закладаються основи національної ідентичності, формується громадянська свідомість, моральна культура та відчуття належності до української спільноти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні засади формування та шляхи реалізації національної ідентичності особистості висвітлено в наукових розвідках І. Беха, К. Журби, Л. Канишевської, А. Корнієнко, Р. Малиношевського, О. Рейпольської [Бех; вих]. Особливості формування національної ідентичності молодших школярів, зокрема вікові аспекти, педагогічні засоби та методи їх використання, описано в працях В. Демченка, Л. Замотайло, С. Парфілової, Н. Силенко й ін. Так, В. Демченко уклав класифікацію педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів, серед яких особливе значення належить літературним засобам, а саме – дитячій літературі, через яку діти засвоюють цінності, традиції та культурну спадщину українського народу.

Питання використання дитячої літератури як засобу національно-патріотичного виховання юних читачів розкрито у працях Н. Богданець-Білоskalенко, О. Вашуленко, Т. Качак, В. Кизилювої, Х. Ленько, О. Савченко й ін. Водночас у науковій літературі бракує досліджень, присвячених формуванню національної ідентичності молодших школярів засобами сучасної української літератури для дітей.

Мета статті – схарактеризувати особливості формування національної ідентичності молодших школярів засобами сучасної української літератури для дітей.

Виклад основного матеріалу. Національна ідентичність є фундаментом солідарності українського народу, тому її формування у дітей та молоді є однією з головних цілей національно-патріотичного виховання.

Національну ідентичність трактують як суб'єктивне відчуття належності до українського народу та нації, усвідомлене прийняття її моральних цінностей і формування відповідної національної Я-концепції. Вона проявляється через самоповагу, національну гідність, здатність користуватися правами та свободами, почуття справедливості, відповідальності, любов до України та прагнення пов'язати власну долю з долею держави [8, с. 4].

Українська національна ідентичність – це усвідомлене й стале відчуття особою своєї належності до української нації як самобутньої спільноти, що об'єднана назвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю та комплексом духовно-культурних цінностей, серед яких важливе місце посідають українська мова та народні традиції [13].

До української нації належать ті, для кого важливими цінностями є державна незалежність України, почуття гордості за країну та її захисників, належність до нації, українське громадянство, патріотизм, а також повага до української культури та мови.

Визначальним періодом у формуванні української національної та громадянської ідентичності є молодший шкільний вік. Саме на початку шкільного життя закладаються важливі складові національної ідентичності: розуміння належності до нації, патріотизм, повага до інших народів, захоплення етнічними традиціями, звичаями, історією та мовою, а також засвоєння соціальних норм і цінностей суспільства.

Національно-культурна ідентичність молодших школярів виявляється через почуття любові до України та українського народу, ціннісне ставлення

до сім'ї, усвідомлення національних символів, свят, традицій, історичних подій і видатних особистостей, що втілюється у поведінці дитини та її гуманістичному досвіді.

За дослідженнями І. Беха, К. Журби та Л. Канішевської, сформованість національної ідентичності молодших школярів характеризується показниками за чотирима критеріями: когнітивним, емоційно-ціннісним, вольовим і діяльнісним.

Когнітивний критерій передбачає усвідомлення себе як члена родини, учня, жителя міста або села, тобто як частини українського народу; знання власного родоводу, української мови та літератури, народного етикету, прислів'їв, приказок, пісень, а також розуміння та повагу до національних символів.

Емоційно-ціннісний критерій конкретизується через любов до батьків і родини, турботу про ближнє оточення, прихильність до рідного міста чи села, бажання жити в Україні, ціннісне ставлення до держави, інтерес до вивчення мови, фольклору, звичаїв і традицій українців, знайомство з етнокультурним життям різних регіонів, прояви чуйності та емпатії до інших, зокрема тимчасово переміщених осіб, а також гордість за досягнення українського народу.

Вольовий критерій характеризується прагненням брати участь у спільній діяльності на благо громади, дотриманням слова та відповідальним виконанням обов'язків і доручень.

Діяльнісний критерій передбачає активну участь у патріотичних заходах, дотримання правил поведінки, турботливе ставлення до природи, традицій, міста чи села, участь у громадських ініціативах для розвитку рідного краю та використання української мови у повсякденному житті [Бех, 990–991].

Формування національної ідентичності здобувачів початкової освіти здійснюється через комплексне використання педагогічних засобів у контексті національно-патріотичного виховання. У науковій літературі виокремлено низку педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів:

- *семіотичні засоби* (візуальні, звукові, словесні та кінетичні) мають знакову природу та охоплюють різні форми символічного вираження національно-ідентифікаційного змісту духовно-практичного досвіду суспільства;
- *історіографічні засоби* – друкована продукція (книги, журнали, газети, архівні документи), мультимедійні матеріали (документальні фільми, відеозаписи), музейні та виставкові експонати (красознавчі, етнографічні, археологічні);
- *літературні засоби* представлено дитячими жанрами, враховуючи вікові особливості сприйняття національно-ідентифікаційного змісту, серед яких казки, оповідання, вірші та фентезі-твори у форматі книжкових видань, аудіозаписів або цифрових текстів із мультимедійним візуальним супроводом;
- *мистецькі засоби* акумулюють художньо-образну систему, що поєднує традиції й новачі, забезпечуючи культурно-історичний зв'язок поколінь через народні пісні і музику, танці, театральні вистави, живопис і графіку, а також ремесла (гончарство, лозоплетіння, різьблення, ткацтво, вишивка, ковальство, витинанка, декоративні розписи тощо);
- *фольклорні засоби* характеризуються обрядовістю та включають народні й родинні свята, гуляння, релігійні дійства й обряди, які через рухи, звуки та дії передають соціальний досвід і національну культуру спадщину, включно з музикою, піснями, танцем, етнічним гумором, переказами та епосами;
- *ігрові засоби* базуються на імітації та складаються із симуляційних, розважальних та освітніх ігор;
- *фізкультурно-спортивні засоби* – народні, побутові й хортингові форми педагогічного супроводу оздоровчої діяльності, що передбачають фізичну активність [Демченко, Клас, с. 152].

Тенденція до ідентифікації себе як громадянина через мову обумовлює нагальність створення цілісного українськомовного простору, зокрема шляхом розроблення нового цифрового та культурного контенту для різних вікових категорій і цільових груп [конц]. У цьому контексті особливе місце посідають літературні засоби, адже саме вони найбільш природно та доступно забезпечують занурення дитини в українськомовний і культурний простір.

Для дітей молодшого шкільного віку, на нашу думку, літературні джерела мають особливий виховний потенціал, оскільки поєднують художню виразність із віковими особливостями сприйняття та спрямовані на всебічне морально-етичне становлення. Літературні твори найповніше розкривають вічну тему боротьби добра і зла, актуалізують національні смисли та сприяють усвідомленню норм поведінки в суспільно-історичних і соціально-побутових реаліях.

Аналіз шкільних підручників з української мови та читання виявив, що кожен із них містить рубрики й твори, спрямовані на поглиблення знань учнів про Україну, виховання любові до неї, рідного краю, українського народу, української мови, усвідомлення належності до української нації. У цих рубриках представлені легенди й перекази про славне історичне минуле України, твори про українські символи й традиції, про відомі українців.

Значне місце в колі читання молодших школярів відведено творам сучасних українських дитячих авторів, які відображають актуальні теми й реалії сьогодення, віддзеркалюють суспільно-психологічні й культурні трансформації, написані живою «сучасною» мовою. Саме в сучасній дитячій літературі, здатній задовольнити читацькі інтереси молодшого школяра, вбачаємо значні можливості для формування національно-культурної ідентичності особистості дитини молодшого шкільного віку.

До сучасних поетичних творів, які мають потенціал для формування національної ідентичності молодших школярів, відносимо вірші: «Рідний край» Варвари Гринько, «Україна» Мар'яни Савки, «Рідний край» Наталки Поклад, «Моя родина», «Україна» Тетяни Винник, «Україна у нас одна», «Маки» Галини Римар, «Над моєю Україною» Марії Деленко, «Моя земля» Світлани Пасенюк, «Де знаходиться Україна?» Юлії Забіяки, «Не забудь» Віктора Терена, «Три магусі» Леоніда Полтави, «Україна» Надії Гуменюк, «Соняшна пісенька» Галини Могильницької, «Волошкава Україна», «Україна» Юлії Хандожинської (Цикл поезій «Я – українка!») й інші.

Серед прозових творів особливо актуальними, на нашу думку, є твори Зірки Мензатюк, адже вони знайомлять дітей із культурною спадщиною, історією та духовними цінностями українського народу. Її «Київські казки» (2006) відкривають молодшим читачам велич і красу столиці, розповідають про визначні місця Києва, його давні легенди та неповторний характер киян. Повість «Таємниця козацької шаблі» (2006) поєднує пригодницький сюжет із пізнавальними елементами: через мандрівку Україною школярі дізнаються про історичні місця – Київ, Дубно, Тараканівський форт, Берестечко, Підгірці, Кам'янець-Подільський, Хотин – і водночас проймаються любов'ю до рідної землі. Важливі питання рідної мови й національної ідентичності порушено у драмі-казці «Дочка Троянди» (2012), в центрі сюжету якої – історія талановитої дівчинки, яка, прагнучи до успіху, зрікається своїх традицій і мови, що поступово веде до втрати духовного стрижня. У пригодницькій повісті «Дике літо в Криму» (2018) письменниця розповідає про красу українського Криму, його унікальну культуру й історію, що сприяє формуванню ціннісного

ставлення до рідної землі та утворює думку про те, що Крим – це частина України. Казки «Макове князювання» (2008) та «Зварю тобі борщичку» (2012) яскраво відтворюють українські народні традиції, побутові звичаї та культурні особливості, знайомлять юних читачів із колоритом рідного краю та формують у них національну самосвідомість.

Формуванню національно-культурної ідентичності молодших школярів сприяють і пригодницькі повісті Андрія Кокотюхи «Таємниця козацького скарбу» (2010), «Таємниця зміїної голови» (2012), «Таємниця підводного човна» (2013). Ці твори поєднують динамічний сюжет із доступним поданням історичних фактів, пробуджують інтерес до минулого України та формують повагу до її культурних надбань.

Сучасна українська історична проза для дітей молодшого шкільного віку та підлітків відтворює події боротьби українського народу за свободу та державність, що особливо яскраво проявляється у творах Володимира Рутківського «Сторожова застава» (2011), «Джури козака Швайки» (2007), Марії Морозенко «Іван Сірко – великий характерник» (2010), Олександра Гавроша «Неймовірні пригоди Івана Сили» (2007) та інших авторів.

Важливе місце серед джерел, які знайомлять молодших школярів з історією України, займають енциклопедичні видання. Вони поєднують наукову достовірність із доступною для дітей подачею матеріалу, допомагають осмислити історію та культурну спадщину України. Так, видання «Україна. Від перших часів до сьогодення» (2021) Сергія Жукова та Марії Тахтаулової пропонує цілісну картину історичного розвитку країни, від найдавніших часів до сучасності. Книга братів Капранових «Історія незалежності України» (2020) розкриває ключові етапи боротьби українського народу за державність і свободу, а видання Юлії Смаль та Юлії Ганик «П'ять колосків. Голодомор. Історії про те, як зникли українці» (2022) знайомить дітей із трагічними сторінками минулого, формуючи у них ціннісне ставлення до національної пам'яті.

Формуванню національної ідентичності молодших школярів сприяють твори про українську мову, зокрема «Чарівні слова. Казочки про мову» (2016) Зірки Мензатюк та «Космічні пухнастики вчать українську» (2024) Лесі Мовчун. Через казкові сюжети й інтерактивні образи діти засвоюють мовні норми, усвідомлюють цінність рідної мови та її роль у збереженні культурної спадщини.

Різдвяні казки та історії сучасних українських авторів знайомлять дітей із традиціями українського народу та формують почуття культурної ідентичності, зокрема «Золотий павучок» (2009) Івана Малковича, «Крамниця тітоньки Мальви» (2014) Сашка Дерманського, «Одного разу на Різдво» (2014) Надійки Гербши, «Зайчикове Різдво» (2014) Івана Андрусяка, «Казки Різдва» (2015) Богдани Матіяш, «У країні сирних коників» (2017) Ярини Винницької, «Різдвяна казка від слона Гудзика» (2020) Лесі Ворониної.

До окремої групи прозових творів, що знайомлять дітей із героїчним минулим та визначними постатями українського народу, належать біографічні оповідання. Зокрема, це твори із серії «Життя видатних людей», які розповідають про діяльність видатних особистостей – письменників, акторів, громадських діячів, спортсменів, наприклад: «Анна Багряна про Марію Заньковецьку, Олену Телігу, Марію Приймаченко, Славу Стецько: оповідання для дітей молодшого та середнього шкільного віку», «Богдан Жолдак про Карпа Соленика, Йосипа Тимченка, Івана Піддубного, Юрія Кондратюка, Миколу Лукаша», «Лариса Денисенко про Максима Рильського, Ігора Стравінського», «Яна Дубинянська про Олю Кобилянську», «Ірен Роздобудько про Катрусю Білокур», «Андрусяк Іван про

Григорія Квітку-Основ'яненка, Тараса Шевченка, Олексу Довбуша» й ін. У таких текстах фактичні відомості про ранні роки життя видатних особистостей органічно поєднані з художнім домислом, емоційними деталями, цитатами з їхніх творів та інтерпретаційними авторськими коментарями, що робить ці оповідання захопливими й водночас пізнавальними для молодших школярів [10, с. 328].

До цієї категорії можна також віднести й сучасні видання, що знайомлять дітей із культурною спадщиною та традиціями України, зокрема «Тамне життя дивозвірів Марії Примаченко» (2024) Марини Макущенко, яке розкриває фантастичний світ відомої художниці, знайомить з її творчістю та українськими мистецькими традиціями, а також твір «Біографія українського хліба» (2024) Каті Сіль, яке розкриває історію українського хліба, його роль у культурі та житті народу, мандрує крізь час і простір, знайомлячи дітей із соціально-історичними реаліями та традиціями.

Оповідання та казки про сучасні реалії є важливим засобом формування в дітей молодшого шкільного віку розуміння сучасного світу, соціальних викликів та цінностей, які допомагають адаптуватися до змінних умов життя. Такі твори дозволяють молодшим школярам осмислювати складні події через художні образи, переживати емоції героїв та сприяють засвоєнню етичних і патріотичних цінностей. До цієї групи належать книги, що висвітлюють події Майдану, воєнних дій, соціальні та родинні проблеми, а також історії про повсякденне життя дітей у сучасних українських реаліях: «Мій тато став зіркою» (2015) Галини Кирпи, «Казка про Майдан» (2014) Христини Лукашук, «Мої вимушені канікули» (2022) Катерини Єгорушкіної, «Півник. Котик. Шафка» (2022) Олександра Михеда (2022), «Залізницею додому» (2023) Мар'яни Савки, «Це тиха ніч, мій астронавте» (2022) Оксани Лушевської, «Таємні історії маленьких і великих перемог» (2023) Тетяни Стус, «Півник» (2022) Зоряни Живки, «Гудзик, який хотів повернутись додому» (2024) Слави Світової й інші. Ці твори не лише знайомлять із сучасними подіями, а й сприяють розвитку емпатії, патріотичних почуттів та морального осмислення світу, у якому живе сучасна дитина. Вони є ефективним засобом національно-патріотичного виховання в умовах сучасних викликів та війни, адже подають складні теми простою, зрозумілою для дитини мовою та створюють емоційні образи, здатні підтримати, надихнути й зміцнити віру в силу свого народу.

Висновки. Сучасна українська література для дітей, яка поєднує традиційні для дитячих творів теми (морально-етичні, дружби, родини, дитинства) з актуальними проблемами сучасності (подолання постколоніальних табу, соціально-психологічні труднощі юної особистості, виклики воєнного часу) є важливим інструментом формування національно-культурної ідентичності молодших школярів. Через казки, оповідання, вірші та прозові твори діти знайомляться з національними цінностями, історичними подіями, культурними символами та видатними посталями України, що сприяє розвитку почуття патріотизму, гордості за рідну країну й усвідомлення належності до української нації.

Список використаних джерел і літератури:

1. Бех І. Д., Канішевська Л. В., Журба К. О. Формування національної ідентичності школярів у сучасному науковому осмисленні. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. № 12 (40). С. 982–994. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)).
2. Вашуленко О. Патріотичне виховання молодших школярів засобами художньої літератури на уроках літературного читання. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/epf>

- int/741426/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A0%D0%94%D0%93%D0%A3%202024-1-16-19.pdf.
3. Журба К. О., Бех І. Д., Канишевська Л. В. та ін. Виховні засади утвердження української національної ідентичності: методичний посібник. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. 124 с.
  4. Демченко В. Класифікація педагогічних засобів формування національної ідентичності молодших школярів. *Молодь і ринок*. 2023. № 10 (218). С. 149–155. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.290062>.
  5. Демченко В. Шляхи формування національної ідентичності молодших школярів в освітньому середовищі. *XXIV International scientific and practical conference «Modern Scientific Challenges are the Driving Force of the Development of Scientific Research»* (May 22–24, 2024). Bruges, Belgium: International Scientific Unity, 2024. P. 159–161.
  6. Демченко В. М. Вікові особливості формування національної ідентичності молодших школярів. *Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти*: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 14–15 серпня 2024 року. Львів: Львівський науковий форум, 2024. С. 41–43.
  7. Десятник К. В., Грицак П. О. Формування національної ідентичності молодших школярів у контексті національно-патріотичного виховання. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. № 6 (34). С. 437–448. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-6\(34\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-6(34)).
  8. Журба К. О. Формування національної ідентичності зростаючої особистості в умовах воєнного стану: досвід експериментальної реалізації. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. № 5 (1). С. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5123>.
  9. Замотайло Л., Парфілова С. Особливості формування національної ідентичності дітей молодшого шкільного віку. *Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи*: збірник наукових статей студентів, магістрантів та молодих науковців. Суми: ФОП Цьома С. П., 2024. С. 66–70.
  10. Качак Т. Українська література для дітей та юнацтва: підручник. Київ: ВЦ «Академія», 2018. 352 с.
  11. Качак Т. Б., Ленько Х. П. Формування у молодших школярів патріотичних цінностей засобами дитячої літератури. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 62. Т. 1. С. 55–59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.1.11>.
  12. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України: від 06.06.2022. № 527. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>.
  13. Найкращі українські дитячі книжки–2024 – вибір Читомо. *Читомо*: вебсайт. URL: <https://chytomo.com/najkrashchi-ukrainski-dytiachi-knyzhky-2024-vybir-chytomo>.
  14. Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності: Закон України від 01.01.2025. №2834-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>.
  15. Утвердження української національної та громадянської ідентичності: монографія / за заг. ред. К. Журба, О. Рейпольська. Київ: Компрінт, 2024. 232 с.
  16. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для 1–2 класів: навч. посіб. / [упоряд. О. І. Петренко]. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 128 с.
  17. Хрестоматія сучасної української дитячої літератури для 3–4 класів: навч. посіб. / [упоряд. О. І. Петренко]. Львів: Видавництво Старого Лева, 2016. 128 с.

References:

1. Bekh, I. D., Kanyshevska, L. V., Zhurba, K. O. (2024). Formuvannia natsionalnoi identychnosti shkoliariv u suchasnomu naukovomu osmislienni [Formation of nation-

- al identity of students in contemporary scientific understanding]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnologii*. № 12 (40). S. 982–994. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12\(40\)-](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-12(40)-) (in Ukr.).
2. Vashulenko, O. (2024). Patriotychnе vykhovannia molodshykh shkoliariv zasobamy khudozhnoi literatury na urokakh literaturnoho chytannia [Patriotic education of junior pupils through literary texts in Reading lessons]. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741426/1/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A%20%D0%A0%D0%94%D0%93%D0%A3%202024-1-16-19.pdf>. (in Ukr.).
  3. Zhurba, K. O., Bekh, I. D., Kanyshevska, L. V., ta in. (2024). Vykhovni zasady utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi identychnosti [Educational principles of consolidating Ukrainian national identity]. Ivano-Frankivsk: NAIR (in Ukr.).
  4. Demchenko, V. (2023). Klassifikatsiia pedahohichnykh zasobiv formuvannia natsionalnoi identychnosti molodshykh shkoliariv [Classification of pedagogical tools for forming national identity of junior pupils]. *Molod i rynek*. № 10 (218). S. 149–155. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.290062>. (in Ukr.).
  5. Demchenko, V. (2024). Shliakhy formuvannia natsionalnoi identychnosti molodshykh shkoliariv v osvithomu seredovyschi [Ways of forming national identity of junior pupils in the educational environment]. *XXIV International Scientific and Practical Conference «Modern Scientific Challenges are the Driving Force of the Development of Scientific Research»*, Bruges, Belgium, May 22–24. S. 159–161. (in Ukr.).
  6. Demchenko, V. M. (2024). Vikovi osoblyvosti formuvannia natsionalnoi identychnosti molodshykh shkoliariv [Age features of forming national identity of junior pupils]. *Teoretychni ta praktychni aspekty rozvytku nauky ta osvity: materialy XII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii m. Lviv, 14–15 Serpnia 2024*. Lviv: Lvivskiyi naukovyi forum. S. 41–43. (in Ukr.).
  7. Desiatnyk, K. V., Hrytsak, P. O. (2024). Formuvannia natsionalnoi identychnosti molodshykh shkoliariv u konteksti natsionalno-patriotychnoho vykhovannia [Formation of national identity of junior pupils in the context of national-patriotic education]. *Nauka i tekhnika siohodni*. № 6 (34). S. 437–448. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-6\(34\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-6(34)). (in Ukr.).
  8. Zhurba, K. O. (2023). Formuvannia natsionalnoi identychnosti zrostaiuchoi osobystosti v umovakh voiennoho stanu: dosvid eksperymentalnoi realizatsii [Formation of national identity of growing personality under martial law: experience of experimental implementation]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*. № 5 (1). S. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5123>. (in Ukr.).
  9. Zamotailo, L., Parfilova, S. (2024). Osoblyvosti formuvannia natsionalnoi identychnosti ditei molodshoho shkilnoho viku [Features of forming national identity of junior pupils]. *Doshkilna i pochatkova osvita: realii ta perspektivy*. S. 66–70. (in Ukr.).
  10. Kachak, T. (2018). Ukrainska literatura dlia ditei ta yunatstva: pidruchnyk [Ukrainian Literature for Children and Youth: Textbook]. Kyiv: VC «Akademii» (in Ukr.).
  11. Kachak, T. B., Lenko, Kh. P. (2023). Formuvannia u molodshykh shkoliariv patriotychnykh tsinnosti zasobamy dytiachoi literatury [Formation of junior pupils' patriotic values through children's literature]. *Innovatsiina pedahohika*. № 62 (1). S. 55–59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.1.11>. (in Ukr.).
  12. Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity [Concept of national-patriotic education in the Ukrainian education system]. *Verkhovna Rada Ukrainy, 2022*. № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>. (in Ukr.).
  13. Naikrashchi ukrainski dytiachi knyzhky–2024 – vybir Chytomo [Best Ukrainian children's books – 2024: Chytomo choice] (2024). *Chytomo*. URL: <https://chytomo.com/najkrashchi-ukrainski-dytiachi-knyzhky-2024-vybir-chytomo/> (in Ukr.).
  14. Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti [On the basic principles of state policy in the sphere

- of consolidation of Ukrainian national and civic identity]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. 2025. № 2834-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text> (in Ukr.).
15. Zhurba, K., Reipolska, O. (Eds.). (2024). *Utverdzheniia ukrainskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti* [Consolidation of Ukrainian National and Civic Identity]. Kyiv: Komprint. (in Ukr.).
  16. Petrenko, O. I. (Ed.). (2016). *Khrestomatiiia suchasnoi ukrainskoi dytiachoi literatury dlia 1–2 klasiv* [Anthology of contemporary Ukrainian children's literature for grades 1–2]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. (in Ukr.).
  17. Petrenko, O. I. (Ed.). (2016). *Khrestomatiiia suchasnoi ukrainskoi dytiachoi literatury dlia 3–4 klasiv* [Anthology of contemporary Ukrainian children's literature for grades 3–4]. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. (in Ukr.).

Nataliia Mieliekiestseva

CONTEMPORARY UKRAINIAN LITERATURE FOR CHILDREN AS A MEANS OF FORMING JUNIOR PUPILS' NATIONAL IDENTITY

This article explores the theoretical principles and practical methods of fostering national identity among primary school pupils through contemporary Ukrainian children's literature. In the context of the current socio-political challenges facing Ukraine, including military aggression and intensified global cultural integration, strengthening the national and civic identities of children has become a strategic educational priority. The study emphasises the importance of the early school years as a critical developmental period when key elements of national consciousness, such as patriotism, respect for cultural heritage, a sense of belonging to the Ukrainian nation and an emotional connection to one's homeland, are most effectively established.

The article summarises the theoretical insights of Ukrainian scholars on the structure of national identity, with a focus on the cognitive, emotional-value, volitional and activity-based criteria that characterise its formation in young learners. Particular emphasis is placed on the pedagogical tools employed in national-patriotic education. Literary resources are identified as being of particular influence due to their accessibility, artistic expression and strong alignment with the perceptual and emotional needs of children of a certain age. Contemporary Ukrainian children's literature is analysed as a medium that naturally familiarises young readers with national values, historical memory, cultural traditions and modern social realities.

The study reviews current school textbooks and reading curricula, noting the systematic integration of texts that foster knowledge of Ukraine, respect for national symbols, interest in folklore and appreciation of the Ukrainian language. Particular focus is given to contemporary poetic and prose works, historical narratives for children and encyclopaedic publications that reinforce national and cultural identity. Furthermore, the article argues that literary works addressing themes such as language, homeland, historical struggle and cultural continuity can play a significant role in shaping children's national self-awareness in cognitive and emotional terms. The research highlights the importance of increasing the presence of contemporary Ukrainian children's literature in educational practice, as this can help to create a coherent Ukrainian language and cultural environment that supports the development of a strong national identity.

Contemporary Ukrainian children's literature makes a significant contribution to the development of young readers' national and cultural identity, addressing modern themes such as postcolonial reflection, social and psychological challenges, and the realities of today's world. These works foster patriotism and support the development of emotionally balanced, thoughtful and culturally aware learners.

Key words: national identity, national-patriotic education, contemporary Ukrainian children's literature, junior pupils, primary school.

Отримано: 10.09.2025 р.